

Sukupolvet ketjussa

SIRPA ANDERSSON

Gentrans-tutkimushankkeessa (2005–2009) selvitettiin sukupolvien välistä avunantoa suomalaisissa perheissä. Siinä tutkittiin taloudellista tukea, käytännön apua ja ihmisten välistä vuorovaikutusta. ”Sukupolvi-en ketju” esittelee hankkeen tuloksia. Julkaisun kirjoittajajoukokin koostuu eri sukupolvien tutkijoista. Elina Haavio-Mannila, Karoliina Majamaa, Antti Tanskanen, Hans Hämäläinen, Antti Karisto, Anna Rotkirch ja JP Roos ovat joukko eri-ikäisiä, erilaisen ja eripituisen tutkijataustan ja -kokemuksen omaavia tutkijoita, opettajia ja opetuslapseja.

Tutkimuksessa on kolme sukupolvea: vuosina 1945–1950 syntyneet **suuret ikäluokat**, heidän vuosien 1962–1988 välillä syntyneet aikuiset lapsensa eli **nuorin polvi** sekä suurten ikäluokkien vuosina 1916–1931 syntyneet vanhemmat eli **vanhin polvi**. Tutkimuskysymykset liittyvät näiden kolmen sukupolven keskinäisiin sosiaaliin suhteisiin ja annettuun ja saatuun apuun. Myös auttamisasenteita tutkitaan.

Perhetutkimusta ei ole Suomessa paljon harrastettu muutoin kuin lapsiperhevaiheen kysymyksissä ja erityisesti työn ja (lapsi)perheen yhteensovittamisena. Perhesukupolvien suhteita ei ole tutkittu senkään vertaa. Myös vanhuutta tutkitaan erityisesti yksilöiden, ei perhesuhteiden näkökulmasta. Siksi tämän kirjan ja tutkimushankkeen anti on niin tärkeä. Kirja taustoittaa empiirisiä tuloksia

sosiologisen perhe- ja sukupolvi-tutkimuksen ja evolutioteoreettisen sukupolvi-tutkimuksen näkökulmin. Jälkimmäinen on minulle vierasta, mutta kiinnostavaa luettavaa riittää ensin mainitustakin näkökulmasta katsoen.

Annettu ja saatu apu

Suuret ikäluokat antavat taloudellista tukea lapsilleen, ja käytännöllistä apua he antavat sekä vanhemmilleen että lapsilleen. Käytännöllisen avun antaminen on kuitenkin suurempaa ja yleisempää lapsille. Suuret ikäluokat voisivat olla ns. sandwich-sukupolvea, eli heillä olisi autettavana sekä omat vanhempansa että omat lapset tai näiden perheet. Tästä ilmiöstä on jonkin verran meillä keskustelua, mutta raportin mukaan Suomessa tähän ryhmään kuuluu vain 13 prosenttia ikäryhmästä.

Tavallinen käytännön apu on lastenhoitoapu omille lapsille ja muita avun muotoja ovat apu koritöissä, kuljetuksessa tai remontoinnissa.

Suuret ikäluokat saavat apua lähisukulaisiltaan paljon vähemmän kuin antavat. Jonkin verran saadaan käytännöllistä apua omilta lapsilta, naiset hiukan useammin.

Nuorin polvi taas elää elämänvaiheita, joissa apua ja myös taloudellista tukea tarvitaan yleisesti, ainakin ajoittain. Apua tarvitsee moni kotoa muuttava, opiskelut aloittava nuori tai pikkulasten perhe. Myös nuorten työttömyysriski on suuri, ja ilman työtä oleminen voi aiheuttaa taloudellisen tuen tarvit-

Elina Haavio-Mannila & al.
Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa
Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107
Kela, 2009

ta. Käytännön apua nuorin polvi saa erityisesti omilta ja puolison vanhemmilta. Jopa yhdeksän kymmenestä saa käytännön apua, erityisesti lastenhoitoapua. Taloudellista tukea saa noin puolet nuoremman polven edustajaa. Sitä antavat yleisimmin omat vanhemmat mutta myös isovanhemmat.

Suurten ikäluokkien vanhemmat ovat käytännön avun saava osapuoli. He saavat apua pääasiassa omilta lapsiltaan. Mutta taloudellista tukea he antavat siis jonkun verran lapsenlapsilleen.

Asenteet

Kiinnostavaa antaa julkaisussa on eri-ikäisten miesten ja naisten auttamisasenteiden tarkastelu. Lasten velvollisuuksiin liittyvien asenteiden tarkastelu osoittaa, että nuorin polvi on selvästi useammin kuin suuret ikäluokat sitä mieltä, että lasten tulisi ottaa vastuuta apua tarvitsevista vanhemmistaan. Tätä mieltä oli lähes neljä viidesosaa nuoren polven vastaajista. Sen sijaan vain harva oli sitä mieltä, että lasten tulee ottaa tarvittaessa vanhemmat luokseen asumaan. Usean sukupolven asumisen yhdessä torjuivat kaikki sukupolvet, myös vanhin.

Vastaajien mukaan yhteiskunnalle kuuluu päävastuu ja mer-

kittävä rooli ikääntyneiden auttamisessa ja tukemisessa. Nuorimmassa polvessa sekä miehet ja naiset suhtautuivat kuitenkin myönteisesti perheen velvollisuuteen auttaa vanhempiaan, paljon myönteisemmin kuin suuret ikäluokat. Suurten ikäluokkien naiset suhtautuivat tämän tutkimuksen mukaan erittäin kielteisesti ajatukseen, että lapset ovat vastuussa vanhemmistaan. Selittääkö tätä kielteisyttä se, että heidän osuutensa vanhempiensa ja appivanhempiensa avusta ja hoivasta on jo suuri? Vanhusten palvelujen puutteet ja järjestelmän pirstaleisuus ovat ehkä heille tuttua, raskasta arkipäivää. Suuret ikäluokat haluaisivat luottaa yhteiskunnan apuun, kun taas nuoremmat kannattavat idealistisesti epävirallista apua. Nuorimmat odottavat avulta myös muita enemmän vastavuoroisuutta.

Lisää sävyjä avun antamiseen ja saamiseen

Tutkimuksessa selvitettiin myös tyytyväisyyttä saatuun apuun ja avun antamiseen ja saamiseen liittyviä ristiriitoja. Tiiviit suh-

teet ja vilkkaat kontaktit eri sukupolvia olevien perheenjäsenten välillä ovat yhteydessä annettuun ja saatuun apuun. Tilanteissa, joissa eri sukupolvet ovat paljon tekemisissä toistensa kanssa, on paljon apua ja tukea mutta myös ristiriitoja. Toisaalta myös yksin asijat ovat usein avunantajia omille sukulaisilleen.

Huomattava osa nuorista saa apua ja tukea myös ystäviltään. Nuorimman polven ”auttamisverkostot” ovatkin paljon laajemmat kuin suurten ikäluokkien. He ovat myös tyytyväisempiä apuun ja auttaminen on heille mieluisaa vuorovaikutusta. Suuret ikäluokat saavat apua ja tukea vähemmän, ja heidän kokemuksiinsa siitä liittyy enemmän ristiriitoja avunantajina ja saajina. Näyttäisi siltä, että tiukka, ydinperhettä korostanut suurten ikäluokkien elämäntapa ei jatku enää heidän aikuisten lastensa elämässä. Nuorin polvi haluaa elää laveampien ihmissuhteiden maailmassa.

Vai onko kyseessä enemmänkin sitoutumisen ja perheellistymisen myöhentyminen? Muutos on tapahtunut ainakin tutkimuk-

sellisessa kiinnostuksessa: yksilöllistymisen rinnalla on Suomessa viime vuosina tutkittu jonkin verran myös toisten auttamista. Kansainvälisessä tutkimuksessa on nostettu esillä myös sukupolvien toisilleen antamaa apua, joka on saattanut tulla jopa korvaamaan ydinperheissä tehtävää auttamista ja tukemista.

Suuret ikäluokat auttavat lapsiaan hyvin usein niin taloudellisesti kuin käytännöllisestikin. Nuorin polvi odottaa ja myös saa apua. Toisaalta nuorimman polven kuullaan arvostelevan suuria ikäluokkia itsekkyydestä, omien ja hyvinvointivaltion voimavarojen käytöstä itsekkäästi omaksi hyödykseen. Nuorimmat ikäluokat ovat pienempiä, mutta jatkuva odotettavissa olevan eliniän piteneminen vaikuttaa siihen, ettei suuresta ikäihmisten määrästä ”päästä eroon” tulevaisuudessakaan. Tarvitaan pidempiä työuria, jotka tuottavat asiallisen eläkkeen, ja hyvinvointiyhteiskuntaa, sillä tulevaisuudessakaan vanhana ei haluta turvata lapsilta saatavaan apuun, vaikka vertaistuki voikin olla kova sana.

Ensimmäinen suomenkielinen esitys näyttöön perustuvan käytännön lähtökohdista

KYÖSTI RAUNIO

Suomessa on käsitelty vähän näyttöön perustuvaa käytäntöä sosiaalipalveluihin liittyen. Näyttöön perustuva käytäntö ei ole Suomessa kuulunut sosiaalipalvelujen perussanastoon, toisin kuin esimerkiksi terveys-

tieteissä. Sen sijaan esimerkiksi Ruotsissa on ohjelmallisesti pyritty vahvistamaan sosiaalipalveluja koskevan tiedon tuottamista näyttöön perustuvan käytännön lähtökohdista. Eniten näyttöön perustuvasta käytännös-

Pertti Korteniemi & Pekka Borg
Kohti näyttöön perustuvaa
ammattillista käytäntöä?
Stakes, 2008

tä on sosiaalipalveluihin liittyen kirjoitettu angloamerikkalaisissa